

**Uluslararası
Osmanlı Döneminde Maraş
Sempozyumu**

II. CİLT

**4 - 6 Ekim 2012
Kahramanmaraş**

Editör

Cevdet Kabakcı
Serdar Yakar

Takım No

978-605-85898-3-4

ISBN

978-605-85898-5-8

Baskı

Dergah Ofset İnş. Oto. San. Tic. Ltd. Şti.

Sanat Yönetmeni

Eshabil Yıldız

Kapak Tasarım

Halil Aydın

Dizgi / Mizanpaj

Halil Aydın

İletişim Adresi

Kahramanmaraş Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
Tel.: 0 344 228 46 00
e posta: kultursosyal@kahramanmaras.bel.tr

Birinci Basım: Mart 2013

Bu eser Kahramanmaraş Belediyesinin Bir Kültür Hizmetidir.

**DULKADIRLI CEMAATLERİNE AİT BİR TAHRİR DEFTERİ
ÜZERİNDE DEMOGRAFİK İNCELEMELER**

Prof.Dr. Muhittin ELİAÇIK¹

Özet

Konar-göçer gruplar arasında Anadolu'da en kalabalık grup olan Dulkadirli Türkmenlerine ait çeşitli tarihlerde tahrirler yapılmış olup, bunlara ait kayıtlar tapu tahrir defterlerinde muhafaza edilmiştir. Tapu tahrir defterleri, Osmanlı Devletinde fethedilen yerlerde nüfus, arazi ve emlâkin kaydedilmesiyle ortaya çıkmıştır. Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli cemaatlerine ait çeşitli tarihlerde tahrirler yapılmış olup elde bulunan ilk defterler Maraş'ın Dulkadir Beyliği'nden Osmanlı hâkimiyetine geçtiği 1522 tarihinden başlayıp 1526, 1530, 1561, 1563 tarihleriyle devam etmektedir. Bu bildiri Dulkadirli tâifesine bağlı cemaatlere ait tarihsiz ve sayfaları eksik bir tahrir defteri incelenmektedir. Muhtemelen 16.yüzyıl sonlarıyla 17.yüzyıl başlarına ait olan bu defterde Dulkadirli'lere bağlı konar-göçer cemaatlerden alınan koyun, yave, arûsâne, salgun vergileriyle toplam hasılatın miktarı gösterilmektedir. Bu defterde, en üstte cemaat ve taifenin adı kayıtlı olup diğer kişilerin isim ve künyeleri de alt alta kaydedilmiştir.

Anahtar sözcükler: Dulkadirli Türkmenleri, konar-göçer, tahrir, tapu tahrir defteri.

¹ *Kırıkkale Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü*

**DEMOGRAPHİCANALYSİSONABOOK OFTHE DULKADİRLİ
COMMUNITİES**

Abstract

Having written many written essays at various times of the Dulkadir Turkmens who are most populous group of nomadic in Anatolia, these records have been preserved in the deed writing books. Deed writing books emerged in the Ottoman Empire with the records of conquered lands, properties and population. Marash communities living in and around Dulkadirli writings were created at various times of the first boks to get the principality of Marash Dulkadir occurrence of Ottoman rule starting on 1522 1526, 1530, 1561, 1563 dates are in progress. In this paper, it is examined undated writing's missing pages of the book depending on the company of those Dulkadirli communities. Probably it's shown that the amount of total revenue taxes were taken at the beginning of the 16th century that belongs to the late 17th century to Dulkadirliler from nomadic communities sheep, yave, arûsâne, salgun. In this book, the community and tribe name is registered to the top and the other persons name and their tags have been one under it subsequently.

Key words: Dulkadir Turkmens, nomadic, writing(tahrir), deed writing book.

II. Salon II. Oturum

GİRİŞ

Konargöçerlik veya yarığöçebelik Osmanlı toplumunun mühim unsurlarından birisi olup, bu unsurlar büyükten küçüğe *boy*, *aşiret*, *cemaat* şeklinde sıralanmışlardır (Halaçoğlu, 1991:14;Orhonlu, 1987:12; Solak, 2002:110). Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya gelen konar-göçer Türk boyları Anadolu'nun Türkleşip Müslümanlaşması, fethedilen toprakların işlenmesi, uç bölgelerde güvenliğinden sağlanması vb. hususlarda çok mühim görevler icra etmişler, hayat tarzlarının farklı bir kategoride kendilerine mahsus bir nizam içinde değerlendirilmişler ve Kanunî döneminden itibaren idarî ve malî mükellefiyetlerini gösteren mufassal kanunnâmeler yazılmıştır. Anadolu'nun içlerine gidildikçe sayıları azalan konar-göçerler, hayvanlarına otlak bulmak için yaylak-kışlak hayatı yaşamış, küçük çapta ziraatla uğraşmış, kimseye raiyyet kaydedilmemiş ve mükellefleri bennâk, mücerred vb. hanelerden ibaret bulunmuştur.¹ Konar-göçerlerden âdet-i ağnâm, yaylak-kışlak resmî, resm-i arûs (gerdek), yave akçesi (sahipsiz tutulan hayvanlardan alınan kaçkun vergisi) ve bâd-ı hevâ (mal, mülk ve davara zarar verenden alınır), salgun (seferberlikte muhtelif bölgelerden alınır) gibi vergiler alınmıştır. Anadolu'da konar-göçer aşiretleri *Türkmen* ve *Yörük* diye iki sınıfa ayrılmış olup, Kızılırmak'ın doğusundakilere *Türkmen*, batısındakilere de *Yörük* denilmiş, Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli Türkmenleri için ise *Türkmen* ve *Yörük* tabirlerinin ikisi de kullanılmıştır (Sümer, 1949-50:511; Gökbilgin, 1957:6-8). İl veya ulus diye sınıflandırılan aşiretler, boy, tâife, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba şeklinde bölümlere ayrılmakta (Sümer, 1992:163-168; Orhonlu, 1987:14; Halaçoğlu, 1991:16; Solak, 2002:112) ve bunlardan oymak, aşiret, cemaat tabirleri aynı manada da kullanılmaktadır. *Dulkadirli ulusuna* bağlı aşiretler ise yukarıdan aşağıya tâife ve cemaat şeklinde sıralanmıştır (BOA TD 402, 998; Türkey, 1979:17; Solak 2002:112). Boyların başında idari işlerini yürüten ve merkezi hükümetçe atanan boy beyi bulunmuş, bunlar da her aşiretin başına aşiret içinden bir kişiyi kethüdâ olarak atamışlardır (Orhonlu, 2002:14,15). Maraş ve civarında yaşayan Dulkadirli ulusuna bağlı cemaatlerin en büyük birimi tâifeler olup 1526 yılında bölgede 26, 1580 yılında ise 21 tâifenin bulunduğu görülmektedir (Solak, 2002:112). Dulkadirli Türkmenleri, Anadolu'nun en kalabalık konar-göçerleri olup, kuzeyde Erciyes dağı ve Bozok yaylaları, doğuda Diyarbakır'a kadar uzanan sahalar ve güneyde de Gündüzlü ovasıyla Çukurova bölgeleri olmak üzere çok geniş bir alanda yaylak-kışlak hayatı yaşamışlardır. Bu nüfusun yüksek çıkmasında, Maraş tahrir defterlerinde ve müstakil Dulkadirli tahrir defterlerinde Avşar cemaatlerinin de Zülkâdiriye taifesine bağlı gösterilmesi etkili olmuştur. Dulkadirli Türkmenleri beylik kurmuş, Akkoyunlu, Memluk ve Safevî devletlerinde mühim siyasî roller oynamış bir Türkmen grubu olup Oğuzların Bozok kolunun Bayat boyuna mensup oldukları bildirilmektedir (Sümer, 1987:43-48). Bunlar, konar-göçerliğin gereği olarak hayvancılık, yaylak-kışlak yollarında pazarcılık, deri, et, peynir, tereyağı vs. üreticiliği, develerle

1 Geniş bilgi için bk: "Yör-Türk Vakfı, Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri, (Yör-Türk Vakfı 14 Mayıs 2000 Tarsus), Ankara 2000.

taşımacılık, avcılık, kuşçuluk vs. işler yapmışlardır. Dulkadirli aşiretleri içinde Tacirlü, Gündeşlü, Anamaslu (Karacalu), Dokuz, Küreciyan, Bertiz, Cerid, Peçenek, Kavurgalı, Alcı, Döngelü, Küşne, Eymir, Çimelü, Kızıllu, Alibeylü, Demrek, Çağırğan gibi birçok aşiret bulunmuştur. 1530'larda toplam 757 cemaatin Dulkadirli'lere bağlı olduğu tespit edilmiş olup, bunların toplam vergi hânesi 21733 (100000-120000 kişi) idi (Şahin, 2006:77). Maraş tahrirlerinde Afşar-ı Bedin (Bedil), Alişirli, Anızmanlı, Avşar Yörüğü, Aydoğmuşlu, Bahşayışlı, Balaban, Bucak, Burhanlı, Çiğdemli, Deliler, Derzülü, Gündüzlü, Hoca Fakihli, Kozanlı, Köpekli gibi birçok Avşar cemaatine de rastlanmaktadır. Dulkadirli Türkmenleri sayıca kalabalık olduklarından, zamanla ikiye ayrılmış ve bir kısmına ifrâz-ı Zülkâdiriyye denilmiş, bu Türkmenler de başta Çukurova olmak üzere orta ve batı Anadolu'da geniş bir sahaya yerleşmişlerdir.

Tahrir ve Tapu Tahrir Defterleri

Tahrir, Osmanlı'da nüfus ve arazi tespiti için yapılmış olan bir uygulama olup, fethedilen yerlerde nüfus, arazi ve emlakın tespit ve kaydıyla tapu tahrir defterleri ortaya çıkmıştır. Tahrir yapılırken esas birim sancak olmakla beraber fazla geniş olmayan vilâyetler de bir sayım ünitesi olmuştur (Sahillioğlu, 1989:27). Tahrirde şehir, köy, kasaba, mezraa ve yaylak-kışlaklarda yaşayan yetişkin erkek nüfusun isim ve künyeleriyle vergileri, ellerindeki toprak miktarı, hukukî ve iktisadî durumları, toprağı tasarruf şekilleri, mülkiyet ve vakıf sistemi, köyün timar, mülk veya vakıf durumu, tarım ürünleriyle hayvanların çeşit, miktar, öşür ve rüsum değerleri kaydedilmiştir. Tahrir, öncelikle timar sisteminin bir gereği olarak bölgedeki gelir kaynaklarının tespiti için yapılmış ve şehir, kasaba, köy ve çiftlikler dolaşarak vergi mükellefleri, vergiden muaf olanlar ve muafiyet sebepleri yazılmış, topraklı ve topraksız köylüler, evli ve bekar haneleri, meslek grupları, ilmiye mensupları, ihtiyar ve sakatlar ayrı ayrı kaydedilmiş, köy meraları, orman korusu, yaylak ve kışlağı, çayırı, yetiştirilen mahsullerle yıllık vergi miktarları gösterilmiştir (Barkan, 1940:20; 1951-53:9; 1952:292-293; Barkan-Meriçli, 1988). Özellikle 16-17. yüzyıl beşeri ve ekonomik coğrafyası hakkında çok önemli tarihi ve istatistikî bilgiler veren tapu tahrir defterleri, fethi müteakip ilk tahrirden sonraki genel değişiklikler, vergi gelirlerindeki artma ve eksilmeler, cülûs, bir yerin istirdadı gibi sebeplerle yenilenmiş, uzun süreli saltanat dönemlerinde ise 30-40 yılda bir tahrir yapılmıştır (Öztürk, 1997:250). Tahrir sadece gelir tespiti için değil, bölgedeki vakıflar, konar-göçerler, piyade ve müsellemlerin tespiti için de yapılmıştır. Tahrirde tutulan ayrıntılı deftere mufassal, mufassalın özeti mahiyetinde teşkilat, köy adları ve yıllık hasılâtın topluca kaydedildiği deftere de icmâl defteri denilmiştir. Ayrıca, bir bölgede iki tahrir arasındaki sürede yapılan işlemlerle idari değişiklik, timar tevcihi, vergi muafiyeti vs.nin sürekli işlendiği rûznâmçe, derdest veya tahvil defteri denilen defterler de tutulmuştur (Uzunçarşılı,1988; Faroqhi, 2001:46-58; Pakalın,1983:376). Tahrirde, merkez kazadan başlayıp diğer kazalara geçilir, sadece aile reisleri ve kazanç sağlayabilecek bekârlar sayılır, kocasının çiftliğini işleyen dul kadınlar bive adıyla indirimli bir vergiye tâbi tutulur, a'mâ, kötürüm, deli, takatsız ve yaşlılarla imâm, müezzin, hatip, papaz, şeyh, derviş ve seyyid

II. Salon II. Oturum

olanlar ayrırlıp vergiye tabi tutulmazdı (Çakar, 2003:XXII; Sahillioğlu, 1989:29-31). Cülûs veya genel değişikliklerden dolayı ilk tahriri müteakip yeni bir tahrir daha yapılır ve bu durumda ikinci tahrir defterine *defter-i cedid*, ilkinde de *defter-i atik* denilirdi. Üçüncü bir tahrir yapıldığında ise ilk tahrir defterine *defter-i köhne*, ikincisine *defter-i atik* ve üçüncüsüne de *defter-i cedid* denirdi (Ünal, 1989:3).

1520-35 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusu yaklaşık 12,5 milyon olup, daha sonra Avrupa ve Afrika'da fethedilen bölgelerin nüfusu da eklendiğinde bu nüfusun 30-35 milyon civarında olabileceği tahmin edilmiştir (Barkan, 1970:163-171).

Dulkadirli Cemaatlerine Ait Bir Tahrir Defteri

Tahrir defterleri bazen sadece belli bir bölgede ve bir taife üzerinde yapılan kayıtları da ihtiva etmekte olup, bunlardan birisi de Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defterler, nr.23010'da kayıtlı olan defterdir.¹ Baş kısmı eksik olan bu defterin üst ve alt kısımlarında yıpranmalar olup, tahririn yapıldığı tarihi gösteren herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak, defterin hat ve tertip şeklini, Osmanlı'da tahrir usulünün 16. yüzyıl sonuna kadar düzenli olarak devam edip, 17.yy ortalarından itibaren yeni usullerin uygulandığı durumla birlikte düşündüğümüzde bu defterin 16.yüzyıl sonlarına ait olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.² Dulkadirli aşiretlerine ait ilk bilgiler Bozulus Türkmenlerinin 1540'da yapılan tahririnde görülmektedir. Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli cemaatlerine ait çeşitli tarihlerde tahrirler yapılmış olup, elde bulunan ilk tahrir defterleri Maraş'ın Dulkadir Beyliği'nden Osmanlı hâkimiyetine geçtiği 1522 tarihinden başlamakta ve 1526, 1530, 1561 ve 1563 tarihleriyle devam etmektedir.³ 1526 tarihli defter de eksik, yıpranmış ve tarihsiz olup, bizim incelediğimiz deftere çok benzemektedir. İncelediğimiz defter, Dulkadirli cemaatlerinden alınan *âdet-i aĝnâm*, *resm-i yave*, *resm-i arûsâne*, *salgun* vergileriyle toplam hasılatın miktarını göstermektedir. Defterde, seferberlikte muhtelif bölgelerden alınan *salgun* vergisinin sıkça geçmesi, bu tahririn bir seferberlik anında yapıldığını düşündürmektedir.

Defter: BOA MAD nr.23010

Cemâ'at-i Aydullu an-tâife-i Zülkâdiriyye. Devletcan veled-i İsa... 140 kişi.

1 BOA Maliyeden Müdevver fonu, Maliye Bakanlığı'ndan 1945 yılında yığın hâlinde devralınan 26000'e yakın defteri ihtiva etmektedir. Bu tasnifte muhtelif maliye kalemlerine ait defterler, arazi tahriri, saray, yeniçeri, mevâcib vs. defterler bulunmaktadır. 830/1427 yılında başlayıp 1346/1927 yılına kadar gelen tasnifteki son defterin sıra numarası 23138'dir. (BOA Rehberi, Devlet Arşivleri Gn. Müd., Yayın Nr. 108, İstanbul 2010, s.266.)

2 Bu defter, 29 Nisan-1 Mayıs 2011'de düzenlenen Dulkadirli Beyliği Sempozyumu'nda da tarafımızdan tanıtılmıştı. Ancak, bu bildiriye tanıtılmaktan ziyade,, demografik yönden bir değerlendirme yapılmaktadır.

3 1526:BOA Mufassal Tahrir Defteri nr:402; 1530:BOA İcmâl Tahrir Defteri nr:998 (998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kâdiriyye Defteri 937/1530, II, Başbakanlık DAGM., Ankara 1999); 1561:BOA İcmâl Tahrir Defteri nr:331; 1563:Tapu Kadastro GM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Mufassal Tahrir Defteri nr:101 (R.Yınaç-M.Elibiyük, Maraş Tahrir Defteri 1563, I-II, Ankara 1988).

Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu

Hâsıl 14801. (âdet-i aġnâm 13500, resm-i yave 43, resm-i arûsâne 86, salgun 172)

Cemâ'at-i Yuvalu tâbi'-i İsmail Kethüda an-tâife-i Yaban eri. İsmail veled-i Hacı Bekir Budak... 100 kişi.

Hâsıl 231. (resm-i yave 33, resm-i arûsâne 66, resm-i salgun 132)

Cemâ'at-i Köpeklü an-tâife-i Zülkâdiriyye yaylakçıyan. Mahmud veled-i Osman....31 kişi. Hâsıl 11532.

Baş kısmı yok Hâsıl 4098. (âdet-i aġnâm 4000, resm-i yave 14, resm-i arûsâne 28, salgun 56)

Cemâ'at-i Bayındır tâbi'-i Yaylı Hoca an-tâife-i Yaban eri yaylakçıyan Yaylı Hoca veled-i İvaz...100 kişi.

Mahalle-i Hüseyin Kethüda an-cemâ'at-i mezbûr. Hüseyin veled-i saru...83 kişi.. Hâsıl 413. (resm-i yave 59, resm-i arûsâne 118, salgun 236)

Cemâ'at-i Bedin(Bedil) Afşarı be-nâm-ı Tabġı an-tâife-i Zülkâdiriyye yaylakçıyan Karlu veled-i Mirza...202 kişi.....(üst kısmı çürümüş)

Cemâ'at-i TaiŖi ? Afşar tâbi'-i Receb Kethüda an-tâife-i Zülkâdiriyye (üst kısmı çürümüş)

Safa? veled-i Sarı...252 kişi

Cemâ'at-i mezbûre be-nâm-ı Avretlü Yaycıısı Hüseyin veled-i Yusuf...34 kişi

Cemâ'at-i Afşar tâbi'-i Erkıydı (Erkondu T) ? an-tâife-i Zülkâdiriyye. Hasan veled-i Ekber...15 kişi.

Mahalle-i Arkalu (üst kısmı çürümüş, T.Urfalu?), 29 kişi... (sonuncu kişi:Abdülkadir veled-i Mehmed)

Cemâ'at-i Gazilü tâbi'-i cemâ'at-i mezbûr. İmirza veled-i Ali...23 kişi Hâsıl 33162. (âdet-i aġnâm 31000, resm-i yave 166, resm-i arûsâne 332, salgun 664)

Cemâ'at-i Afşar-ı Bedin tâbi'-i Gökçe Hacı an-tâife-i Zülkâdiriyye. Hüseyin veled-i Gökçe 49 kişi.

Hâsıl 2540 (T.80 ?). (âdet-i aġnâm 2400, resm-i yave 20, resm-i arûsâne 40, salgun 80)

Cemâ'at-i Hoylu tâbi'-i kabîle-i Afşar an-tâife-i Zülkâdiriyye 65 kişi. Hâsıl 2322. (âdet-i aġnâm 2200, resm-i yave 26, resm-i arûsâne 32, salgun 64)

II. Salon II. Oturum

Cemâ'at-i Kerîmüddinlü tâbi'-i tâife-i Zülkâdiriyye. Ahmed veled-i İlyas... 68 kişi
Hâsıl 348. (âdet-i ağnâm 180, resm-i yave 24, resm-i arûsâne 48, salgun 96)

Cemâ'at-i Uç an-tâife-i Yaban eri. Haydar veled-i Selim...65 kişi
Hâsıl 168. (resm-i yave 24, resm-i arûsâne 48, salgun 96)

Cemâ'at-i Kamdalı Afşar an-tâife-i Zülkâdiriyye 30 kişi... Hâsıl 1852. (âdet-i ağnâm 1800, resm-i yave 7, resm-i arûsâne 15, salgun 30)

Cemâ'at-i Kozaklı an-tâife-i Zülkâdiriyye. Mûsâ veled-i Osman...neferen 9, müzevvec 6 mücerred 3. Toplam 50 kişi... Hâsıl 77. (resm-i yave 11, resm-i arûsâne 22, salgun 44)

Cemâ'at-i Kozan tâbi'-i Bozoklu Hacı Güntoğmuş tâife-i Yaban eri. (el-mezbûr Gurilinde (Guzili) ? kışlayup Soğanlı nâm mevzi'de yaylarlar hâric-i cedvele terk edildi. Tâife-i mezbûre yaylaka çıkmayup hâric-i cedvelde olmağın resm-i raiyyet mukâbelesinde resm-i şâkku't-mezra'ı virmege razı oldukları kayd-ı defter olundı.) 181 kişi.....
Hâsıl 3220 (âdet-i ağnâm 2800, resm-i yave 60, resm-i arûsâne 120, salgun 240)

Cemâ'at-i mezbûre tâbi'-i Ahmed Kethüda. (Tâife-i mezbûre Guriline (Guzili) ? tâbi' Kaçınağaç nâm mevzi'de kışlayup Soğanlı'ya tâbi' Kuruçayhanı nâm koruda yaylarlar; hâric-i cedvele terk edildi)
Ahmed veled-i Ali...40 kişi..... Hâsıl 1070 (âdet-i ağnâm 1000, resm-i yave 10, resm-i arûsâne 20, salgun 40)

Cemâ'at-i Gökkarlı an-tâife-i Zülkâdiriyye. 37 kişi..... Hâsıl 1255 (âdet-i ağnâm 1150, resm-i yave 15, resm-i arûsâne 30, salgun 60)

Cemâ'at-i Delüler Afşarı an-tâife-i Yaban eri. Hacı Mehmed veled-i Hacı Ali...28 kişi Hâsıl 49 (resm-i yave 7, resm-i arûsâne 14, salgun 28)

Cemâ'at-i Sa'id Fakîhlü tâbi'-i İmâmetlü Kızıllı an- tâife-i Zülkâdiriyye. Arab veled-i Eymür....59 kişi... Hâsıl 2176. (âdet-i ağnâm 2050, resm-i yave 18, resm-i arûsâne 36, salgun 72)

Cemâ'at-i Puyaklı Yaruçuk yurduyu yaylarlar der-kurb-i Yılanlı 5 kişi.... Hâsıl 10. (resm-i yave 1, resm-i arûsâne 3, salgun 6)

Cemâ'at-i Kanâtlü Tokuz an- tâife-i Zülkâdiriyye. 154 kişi...Hâsıl 3178 ? (âdet-i ağnâm 3000, resm-i yave 11, resm-i arûsâne 23, salgun 144)

Cemaatler

- Aydullu (Zülkâdiriyye taifesinden)
Yuvalu (Yaban eri taifesinden; **İsmail** kethüdaya tâbi)
Köpeklü (Zülkâdiriyye taifesinden, *yaylakçıyan*)
Bayındır (-Yaban eri taifesinden; Yaylı Hoca'ya tâbi)
Bedil (Bedin) Afşarı (Tabgı (Kabağı) adıyla bilinir; Zülkâdiriyye taifesinden, *yaylakçıyan*)
Tabgı (Kabağı) ? **Afşar** (Receb kethüdaya tâbi; Zülkâdiriyye taifesinden. Diğer, Avretlü Yayıncısı)
Afşar (Erkiydi, Erkundu'ya tab; Zülkâdiriyye taifesinden)
Gazilü (Gazilü cemaatine tâbi)
Afşar-ı Bedin (Bedil) (Gökçe Hacı'ya tâbi, Zülkâdiriyye taifesinden)
Hoylu (Afşar kabilesine tâbi, Zülkâdiriyye taifesinden)
Kerîmüddinlü (Zülkâdiriyye taifesine tâbi)
Uç (Yaban eri taifesinden)
Kamdalu Afşar (Zülkâdiriyye taifesinden)
Kozaklu (Zülkâdiriyye taifesinden)
Kozan (Bozoklu Hacı Günütoğmuş' tâbi, Yaban eri taifesinden. Kozan, Ahmed kethüdaya tâbi)
Gökkarlu (Zülkâdiriyye taifesinden)
Delüler Afşarı (Yaban eri taifesinden)
Sa'îd Fakîhlü (**İmâmetlü** Kızıllu'ya **tâbi**, Zülkâdiriyye taifesinden)
Puyaklu (Yılanlu civarında Yaruçuk yurduyu yaylarlar)
Kanâatlü Tokuz (Zülkâdiriyye taifesinden)

Toplam nüfus: **1840 kişi**

1530'larda toplam 757 cemaatin Dulkadirililere bağlı olduğu ve bunların toplam vergi hânesinin 21733 olduğu düşünüldüğünde, defterdeki rakam bu rakamın 1/11'idir.

Hasılat

- 14801: Cemâ'at-i Aydullu an-tâife-i Zülkâdiriyye
33162: Cemâ'at-i Gazilü **tâbi'-i** cemâ'at-i mezbûr
11532: Cemâ'at-i Köpeklü an-tâife-i Zülkâdiriyye *yaylakçıyan*
4098: Baş kısmı yok
3220: Cemâ'at-i Kozan tâbi'-i Bozoklu Hacı Günütoğmuş tâife-i Yaban eri
3178: Cemâ'at-i Kanâatlü Tokuz an- tâife-i Zülkâdiriyye
2540: Cemâ'at-i Afşar-ı Bedin (Piri Beg T.?) tâbi'-i Gökçe Hacı an-tâife-i Zülkâdiriyye
2322: Cemâ'at-i Hoylu **tâbi'-i** kabîle-i Afşar an-tâife-i Zülkâdiriyye
2176: Cemâ'at-i Sa'îd Fakîhlü **tâbi'-i İmâmetlü** Kızıllu an- tâife-i Zülkâdiriyye
1852: Cemâ'at-i Kamdalı Afşar an-tâife-i Zülkâdiriyye
1255: Cemâ'at-i Gökkarlu an-tâife-i Zülkâdiriyye
1070: Cemâ'at-i mezbûre tâbi'-i Ahmed Kethüda
413: Cemâ'at-i Bayındır tâbi'-i Yaylı Hoca an-tâife-i Yaban eri *yaylakçıyan*

II. Salon II. Oturum

- 348: Cemâ't-at-i Kerîmüddinlü tâbi'-i tâife-i Zülkâdiriyye
231: Cemâ't-at-i Yuvalu tâbi'-i İsmail Kethüda an-tâife-i Yaban eri
168: Cemâ't-at-i Uç an-tâife-i Yaban eri
77: Cemâ't-at-i Kozaklu an-tâife-i Zülkâdiriyye
49: Cemâ't-at-i Delüler Afşarı an-tâife-i Yaban eri
10: Cemâ't-at-i Puyaklu Yaruçuk yurduyu ? yaylarlar der-kurb-i Yılanlu

Toplam Hasılat: **82502 akçe**

1530'larda toplam 757 cemaatin Dulkadirli'lere bağılı olduğu ve bunların da toplam vergi hânesinin 21733 olduğu düşünöldüğünde, yukarıdaki rakamın çok küçük bir bölge ve kesimi kapsadığı daha iyi anlaşılır.

Vergi çeşitleri ve miktarları

Âdet-i aġnâm 65080, resm-i salgun 2260, resm-i arûsâne 1129, resm-i yave 549
Toplam:69018 (82502)

Vergisi ve ayrıntısı belirtilmeyen cemaatler:

Cemâ't-at-i Bedin(Bedil) Afşarı (Tabğı adıyla anılır. Zülkâdiriyye'den *yaylakçıyan*
Karlu veled-i Mirza...202 kişi.....(üst kısım çürümüş)

Cemâ't-at-i Tabğı Afşar tâbi'-i Receb Kethüda. Zülkâdiriyye'den (Safa veled-i
Sarı....252 kişi)

Cemâ't-at-i mezbûre be-nâm-ı Avretlü Yaycısı (Hüseyyin veled-i Yusuf...34 kişi)

Cemâ't-at-i Afşar tâbi'-i Erkıydı (Erkondu) Zülkâdiriyye'den (Hasan veled-i
Ekber...15 kişi)

Mahalle-i Arkalu (üst kısım çürümüş), (29 kişi, son kişi:Abdülkâdir veled-i
Mehmed)

Cemâ't-at-i Köpeklü. Zülkâdiriyye'den, *yaylakçıyan* (Mahmud veled-i
Osman....31 kişi). Hâsıl 11532

Demografik Değerlendirme

İncelemekte olduğumuz defter, Dulkadirli cemaatlerinin küçük bir bölümünü ihtiva etmekte olup, cemaatlerin birkaçı hariç, tasarruf ettikleri yerlere dair de bir kayıt ve ayrıntı bulunmamaktadır. Defter bu hâliyle mufassal bir defterin parçaları gibi görünse de, buna dair bir ipucuna rastlanamamıştır. Defterin 16.yüzyıla ait olduğu büyük ölçüde belli ise de, nerede veya hangi bölgede yapıldığına dair yeterli bir bilgi yoktur. Sadece iki yerde Kozan cemaati için: "Gurilinde (Guzili)? kışlayup Soğanlu nâm mevzi'de yaylarlar" ve "Guriline (Guzili?) tâbi' Kaçkınağaç nâm mevzi'de kışlayup Soğanlu 'ya tâbi' Kuruçayhanı nâm koruda yaylarlar" şeklinde bir açıklama yapılmış, diğerlerinde ise böyle bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bu da, tahririn yapıldığı bölge ile ilgili şöyle bir

tahmine imkan vermektedir: Tahririn yapıldığı bölge, Kozan cemaatinin kışladığı yer olarak geçen “Gurili (Guzili) ve yayladığı yer olarak geçen Soğanlu adlı yerler düşünüldüğünde, Adana-Antep-Kayseri arasında bir yer olabilir. Antep-Adana civarında Gurili (Guzili), Kayseri civarında ise Soğanlu adlı yerlere rastlanmaktadır.

Maraş ve çevresinde yaşayan Dulkadirli cemaatlerine ait ilk tahrirler 1526, 1530, 1561, 1563 tarihlerinde yapılmış olup, 1526’da Dulkadirli ulusu 26 tâifeye bağlı 784 cemaatten müteşekkil ve sadece 308’i Maraş çevresindeki yerleri kışlak, yaylak, ziraat ve otlak sahası olarak kullanmışlardır. Diğer cemaatler ise daha geniş bir coğrafyada yaylak-kışlak yaşamışlardır. Bu cemaatler, ana yurtları olan Maraş ve Elbistan dışında, Şam ve Sivas arasında, Diyarbakir, Mardin, Malatya, Hısnımansur, Antep, Adana, Kayseri, Sivas, Bozok, Yeniil ve Karaman gibi yerlerde yaşamışlardır. 1526’da bu cemaatlerin dışında Dulkadirli ulusuna bağlı olup hiçbir yeri tasarruf etmeyen veya ettiği yer belli olmayan, sadece cemaat adı ile bağlı olduğu tâife belirtilen cemaatler de bulunmakta olup bunların sayısı da 274’tür. Bizim incelediğimiz defterde kayıtlı bulunan cemaatlere ait kayıtların da bu duruma uygunluk gösterdiği görülmektedir. 1563 yılında ise Maraş Kazâsı’nda 242 köyü tasarruf eden 132 cemaatin hemen hemen tamamı yerleşik hayata geçmiş bulunmaktadır. Yine aynı tarihte 169 mezraa, 71 cemaat tarafından tasarruf edilmektedir. 1580 yılında ise cemaatlerin tamamının konar-göçer hayatı yaşadığı görülmektedir (Solak, 2002:113, 114). İncelediğimiz defterde, Dulkadirli Türkmenleri’nden: Ağca Koyunlu, Anamaslu (Karacalu), Araban, Avşar, Bertiz, Bostancıyan, Cerid, Çağırğan, Çimelü, Demrek, Dışarıcıyan ve Gurbet, Dokuz (Beşanlı), Döngelli, Elçi, Eşkinciyan, Evcı, Eymür, Gündeşlü ve Değşirlü, Kara Yuvalı, Kavurgalu, Kızıllı ve Ali Beylü, Koyuncuyan, Küreciyan, Küşne, Osmanlı, Peçenek, Tacirlü gibi taifelerden sadece birkaçının adı geçmektedir. Dulkadirli ulusunun 1526 yılında 784 olan cemaat sayısının 1580’de 459’a düşmesine karşılık toplam nüfusun aynı kalması, 1563’de Dulkadirli ulusuna bağlı cemaatlerin çoğunun Maraş’ta bulunan köylerde yerleşik hayata geçmeleri ile açıklanmıştır. Ayrıca, bazı cemaatlerin birlikte yazılmaları veya daha uzak bölgelere gitmeleri de azalmada önemli bir etken olmuştur (Solak, 2002:137). İncelediğimiz defterde salgın gibi, genellikle seferberlikte alınmakta olan bir verginin çok geçmesi, tahririn bir seferberlik esnasında yapıldığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, defterde 1840 kişinin adının kayıtlı olması ve toplam 82502 akçe hasılâtın yazılı bulunması, diğer Dulkadirli tahrirlerindeki rakamlara göre değerlendirildiğinde oldukça düşük kalmakta ve bu da tahririn dar bir bölgede yapıldığını göstermektedir. Defterde kayıtlı olan 1840 kişilik kayıt, yaklaşık olarak 10000 kişilik bir nüfusa tekabül etmektedir. Defterin eksik sayfalarının da olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, bu tahririn yapıldığı bölgedeki nüfusun yaklaşık 10-12 bin civarında olabileceği tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989.
- Barkan, Ö. Lütfi, *Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hâkana Mahsus İstatistik Defterleri I*, İÜİFM, C.II, S.1-2, İstanbul, 1940.
- Barkan, Ö.L., *Research on the Ottoman Fiscal Surveys*, Studies in the Economic History of the Middle East From the Rise of Islam to the Present Day, Edt. M. A. Cook, London 1970.
- Barkan, Ö.L., *Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*, TM, C.X, Ankara, 1951-1953.
- Barkan, Ö.L., *Tahrir Defterleri'nin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Araştırma*, IV. Türk Tarih Kongresi, Ankara 10-14 Kasım 1948, Ankara, 1952
- Barkan, Ö.L. -Meriçli, E. *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, TTK, Ankara 1988.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri (BOA TD) 402, s.88 vd., TD 998, s.444 vd.
- Çakar, Enver, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ 2003.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.
- Gökbilgin, Tayyib, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân*, İstanbul 1957.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin*

Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu

Yerleştirilmesi, Ankara 1991.

Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1987,s.12.

Öztürk, Mustafa, *1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri*, OTAM, S.8, Ankara, 1997.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Tahrir, C.III, MEB, İstanbul 1983.

Sahillioğlu, Halil, *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul, 1989.

Solak, İbrahim, *XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri*, SÜ Türkiyat

Araştırmaları Dergisi, 12/Bahar 2002, ss.110.

Sümer, Faruk, *XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış*,

İÜİFM, C. XI, İstanbul 1949-1950.

Sümer, Faruk, *Dulkadir Elini Meydana Getiren Oymaklar*, Kahramanmaraş 1. Kurtuluş Sempozyumu

10-11 Şubat 1986, Ankara 1987.

Şahin, İlhan, *Osmanlı Döneminde Konar-göçerler*, Eren Yay, İstanbul, 2006.

Türkay, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı*

İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve

Cemaatler, İstanbul 1979.

Uzunçarşılı, İ.H., *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK, Ankara 1988.

Ünal, Mehmet Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, (1518-1566)*, Ankara, 1989.